

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію (монографію) Алли Іванівни Швець

«Життєвий світ Наталії Кобринської в генераційному,**світоглядному і творчому вимірах»,**

подану на здобуття наукового ступеня

доктора філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література

Поява монографії Алли Швець про Наталію Кобринську стала новаторським явищем в історії сучасного літературознавства, адже вона закладає нові стратегії в осмисленні інтелектуальної біографії письменника, демонструє нові методологічні підходи в сучасній біографістиці, орієнтовані на досягнення різновиявних характеристик митця – світоглядних, психодуховних, контактологічних, візуальних. При цьому головний вектор дослідницьких пошуків у відтворенні життєпису спроектований на залучення широкого джерельного матеріалу, автентичність й фактографізм якого дає змогу розбудувати правдоподібну життєву історію письменника, об'єктивно простежити його духовну еволюцію й розвиток творчого мислення.

З цього погляду неординарна постать Наталії Кобринської, її складна й драматична психобіографія стали предметом стереоскопічного й глибокого наукового аналізу, в поле зору якого потрапило широке коло різноманітних аспектів – літературно-художніх, літературно-критичних, естетичних, ідеологічних, історико-соціальних, націософських, геолокальних, генераційних, психоментальних, культурологічних тощо. Категорія «життєвий світ» як ключовий концепт монографії постає вдячною науковою опцією для такого всебічного людинознавчого зглиблення особистості письменниці.

Актуальність цієї дисертації зумовлена передусім потребою абсолютного перепрочитання творчості Н. Кобринської, суттєвого доповнення, фактографічного коригування й верифікації її біографії, а також об'єктивної й незаангажованої інтерпретації цього життєпису. Адже в історії української літератури Наталію Кобринську представлено доволі однобічно, якщо не

сказати спрощено й маргінально, звужено до трактування письменниці-реалістки й «поборниці жіночої долі». Власне, у своїй роботі Алла Швець запропонувала «нові стратегії кобринськознавчого дискурсу», які полягають в пріоритетному оперті передусім на документальні джерела – спогади, листування, автобіографії, завдяки яким дослідниці вдалося поетапно реконструювати цілісний й скомплікований життєпис письменниці.

Вперше до наукового обігу введено невідомі досі спогади сучасників та величезний епістолярний корпус – листи Кобринської до І. Франка, М. Павлика, О. Кобилянської, М. Драгоманова, М. Грушевського, С. Єфремова, Олени Пчілки, І. Нечуя-Левицького, М. Коцюбинського, С. Крушельницької, Б. Грінченка, П. і О. Кулішів, Ф. Ржегоржа, Є. Ярошинської та інших. Це надзвичайно цінне листування формує уявлення про тогочасні міжписьменницькі взаємини, характер їхніх дискусій, умови політичного життя, літературний і приватний дискурс, по суті, стаючи автентичним документом епохи.

Дисертація (монографія) Алли Швець вражає широким методологічним підґрунтям, на тлі якого новаторськи вирізняється метод історичної просопографії, який дав змогу розглянути постать Н. Кобринської комплексно, у єдності життєпису, творчості і громадської діяльності, а також врахувати різні, контактологічні, візуальні, психологічні, аксіологічні аспекти. Вражає колосальна теоретична й джерельна основа цієї праці, відповідно представлена в поважному списку освоєної наукової лектури (664 позиції).

Системність, глибину, евристичність, наукову логіку дисертаційного дослідження демонструє розлога, виважена, продумана до деталей, оригінальна архітектоніка роботи. По суті, вже зі самого змісту, з проблемного та цікавого цитатного формулювання заголовків розділів, підрозділів чи параграфів легко виструнчується динамічний та інтригуючий сюжет про життєтворчість Н. Кобринської, головні віхи її інтелектуальної біографії й творчості.

Охоплена багатоаспектна проблематика дисертації Алли Швець, поданої як монографія, розлога: родинне оточення, генераційна інтегрованість й дезінтеграція, психологія себетворення й себеопису, аксіологія,

психоконституція, геронтологічна криза, підсилена воєнним лихоліттям, світоглядна еволюція, європеїзм, фемінізм, націоналізм, епістолярний дискурс, геолокальна самовизначеність, проблематика і поетика художньої прози, творчий розвиток, модернізм та його стильові вияви, генологія, спіритуалізм, містицизм, ніцшеанство та інші.

Особливо новаторським й фактографічно містким є перший розділ монографії **«Наталія Кобринська у світлі генераційної ідентичності (на матеріалі мемуаристики та авторепрезентації)»**, в якому висвітлено й присутньо проінтерпретовано невідомі досі віхи біографії письменниці: верифіковано дату її народження, схарактеризовано родинне оточення, конфлікти з радикальною партією, галицьким жіноцтвом, критиками і молодшим поколінням письменників; звернено увагу на роль локальних топосів (Болехів/Львів) та ширших локальних ідентичностей (Галичина/Наддніпрянина чи галичани/наддніпрянци), суперечності із двома заповітами, життя під час війни, проблему зреченого материнства та самотньої старості.

Вражає виважена емоційність наукового викладу Алли Швець, яка не лише вміло оперує джерелознавчим матеріалом, а пише про життєву історію Кобринської особливо прочуто, з емпатією, співпереживанням і співчуттям, переймається її драматизмом, водночас заглиблюючись в тонкі нюанси жіночої психоконституції й чутливої вдачі письменниці. Передусім це стосується висвітлення життя письменниці «на схилку літ» (підрозділ 1.5) крізь призму геронтології. Завдяки цьому дослідження набуває великої цікавості, має свою внутрішню інтригу і сприймається як захопливий твір про перипетії складної долі цієї жінки.

Фактографічною новизною й інформативністю вирізняється підрозділ *«Родинна ідентичність і сімейне оточення»*, в якому наведено цікаві факти про родовід письменниці, роль сімейного виховання, культ батька і чоловіка в її житті, родинні контроверзи й онтологічну дилему «родина чи громада».

Вельми вдалою опцією для багатогранного осмислення постаті Кобринської є генераційний підхід, який дає змогу побачити письменницю на

тлі її інтелектуального середовища, в тривких контактологічних зв'язках з представниками різних поколінь. Дисертантка з'ясовує головні чинники генераційної інтегрованості Кобринської у середині 1880-х і до середини 1890-х років (творчі зв'язки з чільними представниками галицького культурно-політичного життя, літературна компетенція і успішна письменницька репрезентація, ідея жіночого руху, взаємини з радикальною партією), переконливо доводячи непроминальну значимість письменниці як «духовного символу» свого покоління. Зі знанням фактів і водночас делікатним умінням проникати за лаштунки складних суспільно-політичних процесів, тогочасного літературного й громадсько-культурного життя, психологічних особливостей самої Кобринської Алла Швець вдумливо аналізує не лише причини її успішної вписуваності в соціопростір генерації, але й висвітлює драматичну для письменниці дезінтеграцію з власного поколінневого середовища від другої половини 1890-х і гостру з ним конфліктність. В роботі посутньо розглянуто причини цих неузгоджень, серед яких – «латентний розрив із Франком» та дискусія «альманах чи газета», світоглядні розходження з радикалами, літературними критиками і молодими літераторами, конфлікт з політично інертним на той час галицьким жіноцтвом, «львівська ескапада 1904–1907 років». Тому достатньо обґрунтованим є висновок дисертантки: «попри те, що Кобринська часто конфліктувала зі своєю генерацією, виламувалася з неї, різнилася з нею світоглядно, попри те, що генерація не приймала її цілковито, а інколи й рішуче відштовхувала, все-таки письменниця не зламалася, а, навпаки, зберегла свою самоцінність, самодостатність, творчу оригінальність, стійко витримала ці життєві удари й залишилася сама собою» (с. 701). Крізь призму новаторського й стереометричного дослідження життя, творчості й діяльності Н. Кобринської у дисертації Алли Швець простежено так звану локальну історію й значно прояснено, по суті, літературну, культурну й суспільно-політичну епоху в історії України, передусім Галичини, останньої третини ХІХ – першого двадцятиліття ХХ ст.

У другому розділі **«Світоглядні константи Наталії Кобринської: фемінізм, європеїзм, націоналізм»** дисертантка ґрунтовно осмислює тривалу

світоглядну еволюцію письменниці, її мислительні пошуки й духовні самоосягнення від релігійного ексцентризму через позитивізм і соціалізм до націоналізму, аксіології християнства й гуманізму. Висвітлення інтелектуального кругозору Кобринської уможливило розширення дослідницьких обріїв дисертації, зокрема в осмисленні психології творчості, естетичних засад письменниці, прояснило проблематику та інтенційність багатьох її творів. Алла Швець переконливо доводить, що мислительні ідеї авторки скристалізувались у світоглядній тріаді фемінізм, європеїзм, націоналізм, кожен складник якої був виявним у духовному чині Кобринської, але так чи так знаходив опертя в націоналізмі. Знову-таки європоцентричні засади Кобринської, зрефлексовані в її публіцистиці, епістолярії, художніх творах, перекладах, дисертантка підкріплює біографічним контекстом про безпосереднє контактування письменниці з Європою (мандрівки до Відня, Цюриха, Праги, Дрездена) та європейцями (А. Бебелем, Ф. Ржегоржем, В. Соколовою, Б. Лімановським, Е. Красногорською, подружжям Напрстків).

Досить детально в дисертації проаналізовано феміністичний дискурс Н. Кобринської, який, на аргументоване переконання Алли Швець, постає ідейно-концептуальним і теоретичним підґрунтям фемінізму як ідеології.

Один із найцікавіших фрагментів у структурі дисертації – контактологічний, крізь призму якого авторці вдалося створити справді евристичні, захопливі мікроісторії про взаємини Кобринської з І. Франком, М. Павликом, М. Драгомановим, М. Грушевським, О. Кобилянською, подружжям Кулішів, висвітлені у третьому розділі **«Наталія Кобринська та її інтелектуальне оточення»**. Досвід дослідниці, набутий при написанні біографічних статей до «Франківської енциклопедії», зреалізувався у цій частині особливо продуктивно й по-новаторськи. Алла Швець зуміла опрацювати, належно систематизувати великий корпус листування письменниці, розпорошеного по різних інституціях і розбудувати цікавий інтерперсональний дискурс. У ньому постать Кобринської розглянуто на тлі «значущих взаємин» з чільними представниками різних поколінь, які впливали на історію її становлення, творчу самореалізацію, наповнювали й змінювали її

буттєвий простір і, по суті, творили складний «життєвий світ» письменниці. Завдяки такому підходові в дисертації Алли Швець відкривається ціла панорама цікавих, подекуди й контроверсійних письменницьких взаємин, тогочасних культурних настроїв, літературних і політичних дискусій, творчих і видавничих колізій. Вражає вміння дослідниці ретельно занурюватись у складні людські взаємини, аналізувати гострі епістолярні висловлювання діячів, і при цьому делікатно їх інтерпретувати, пояснювати й мотивувати, враховуючи найдрібніші психологічні нюанси, тодішню кон'юнктуру і суспільні настрої. На перехресті усіх цих творчих і людських, письмово зафіксованих контактів постать письменниці вимальовується у всій її світоглядно-психологічній, діяльнісній і творчо-інтелектуальній повноті, а портрети її сучасників постають зримими та об'ємними, наче вихопленими з життя.

Таким чином, перші три розділи дисертації (монографії), широко охоплюючи як документально-біографічні матеріали самої Наталі Кобринської, так і комунікативне поле взаємодії провідних культурних діячів того часу, набувають важливого історико-літературного значення й закладають нову методологічну матрицю для створення подібних життєписів інших письменників.

У четвертому розділі **«Художня проза Наталії Кобринської: творча еволюція, проблематика, поетика»** дослідниця вперше різноаспектно проаналізувала творчу спадщину письменниці, цілковито спростовуючи дотеперішні уявлення про Кобринську як письменницю-реалістку. В роботі осмислено естетико-стильову еволюцію прози Кобринської від реалізму до модернізму із зануренням у складні питання критичної рецепції та неоднозначного сприйняття її пізнішої творчості. В діапазон вправного інтерпретаційного підходу дисертантки, сказати б стереометричного, багаторівневого прочитання, потрапили, окрім знаних, ще й маловідомі твори Кобринської, марковані модерністською естетикою. Дослідниця логічно структурує художній прозопис за проблемно-тематичними та стильовими критеріями, що дає змогу проаналізувати його як цілісний метатекст, який показує невпинні світоглядні пошуки письменниці, творчі експерименти,

жіночу чуттєвість, складний діалог зі світом й тенденцію до самоословлення. Варта уваги систематизація творів Кобринської за жанровим принципом (у художній парадигмі прози виокремлено оповідання, повість, новелу, психограму, поезію в прозі, нарис, казку, образок, етюд). Варто відзначити інтерпретаційний хист дослідниці, вміння заглиблюватися у художню тканину тексту й аналізувати нюанси поетикальної організації (характеротворення, пейзажні описи, наратологію, міфопоетику, фольклоризм). Новим аспектом роботи є з'ясування історії написання окремих творів Кобринської передусім з погляду автобіографічної генези, а також детальний інтертекстуальний аналіз. Прикметно, що більше уваги в дослідженні присвячено саме модерністській прозі письменниці, тенденційно проінтерпретованій або й проігнорованій за її життя.

Особливо імponує інтердисциплінарний закрій докторської дисертації Алли Швець, в якій контамінуються різні дослідницькі стратегії й наукові царини – літературознавство, історія, політологія, соціологія, філософія, культурологія, естетика, біографістика, а в хронологічному зрізі роботи широко охоплена епоха 1860–1920-х років в Україні. Попри присутність у роботі виразного емпатійного струменя з намаганням зрозуміти письменницю, вмотивувати її поведінку й зрозуміти душевні порухи, життєвий образ Кобринської позбавлений ідеалізації, й тим паче глорифікації, а схарактеризований правдоподібно, без табування дражливих епізодів її життя чи рис неспокійного психоукладу й імпульсивної вдачі.

Наукове мислення дослідниці вирізняється системністю, опорою на факти та правдивим їх висвітленням, ґрунтовним опрацюванням першоджерел, об'єктивністю дослідницького аналізу, глибиною інтерпретацій, виваженістю й делікатністю коментарів і висновків та загальною культурою наукового викладу. Водночас у реконструкції чи інтерпретації життєпису Кобринської відчутний оригінальний дослідницький стиль авторки, завдяки якому монографія сприймається не як статичний опис чи розповідь про життя, а як захопливий аналітико-синтетичний текст з відповідною емоційною напругою.

Водночас в процесі ознайомлення з дисертацією виникли певні запитання, що потребують уточнення або пояснення:

1. На с. 11 монографії зазначено: «Тенденція асоціювати Кобринську лише з цариною емансипації фатально вплинула на рецепцію її як письменниці в інтелектуально-культурному просторі, коли її художню прозу здебільшого не відмежовували від ідеології фемінізму, ба навіть ототожнювали з нею, маргіналізуючи при тім творчу самість та світоглядну інакшість талановитої авторки». Вбачаю тут певну суперечність, відтак моє запитання: навіщо її творчість відмежовувати від ідеології фемінізму, якщо вона якраз стоїть біля зародження феміністських ідей?

2. Потребує додаткової аргументації послідовність розглянутих у третьому розділі роботи складників чи констант інтелектуального світогляду Кобринської – спочатку йдеться про фемінізм, далі європеїзм і тоді націоналізм. Чи є така послідовність концептуальною з погляду світоглядної еволюції письменниці?

3. Вартувало б уточнити питання генераційної ідентифікації Н. Кобринської, висвітлене в першому та частково третьому розділах. Очевидно, не варто вписувати постать письменниці в соціопростір лише одного покоління, адже вона провадила міжпоколінневий діалог, тобто спілкувалася й листувалася з представниками значно старшого покоління (Куліші) та молодшого (Грушевські).

4. У розділі, присвяченому художній прозі Кобринської, доцільно було б детальніше зацентрувати на тенденціях фольклоризму в другій половині творчості письменниці, від яких, власне, й розпочалася зміна її стильової манери у бік модернізму.

Однак висловлені запитання чи побажання є радше запрошенням до дискусії й не применшують наукової значущості роботи.

Підсумовуючи, зазначу, що дисертація (монографія) Алли Швець читається з великим інтересом завдяки цікаво розбудованому сюжетові про життєтворчість Кобринської, опертому на першоджерельних й фактографічних матеріалах, а також завдяки вправному, чіткому, логічному стилі викладу з

послідовним наведенням аргументів, із доречно вживаною науковою термінологією.

Зміст автореферату сконденсовано й адекватно передає основні положення й висновки дисертації.

Результати дослідження досить повно викладено в монографії, а також у 20 статтях у фахових виданнях України, 4 – у закордонних періодичних виданнях (польському, чеському та німецьких), одній – у виданні, що входить до наукометричних баз і 6 додаткових публікаціях.

Дисертація у вигляді монографії «Жінка з хистом Аріадни: Життєвий світ Наталії Кобринської в генераційному, світоглядному і творчому вимірах» (Львів, 2018), з додатком автореферату, повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів № 656 від 19.08.2015 р., що дає всі підстави присудити Аллі Іванівні Швець науковий ступінь доктора філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література.

Микола Григорович Жулинський

доктор філологічних наук, академік НАН України,

директор Інституту літератури

ім. Т. Г. Шевченка НАН України

Підпис М. Г. Жулинський
засвідчую

Учнівський секретар
Інституту літератури
ім. Т. Г. Шевченка НАН України

«24» 10 2018

